

RECENZJE

Ks. P. Szczur, *Problematyka społeczna w późnoantycznej Antiochii. Na podstawie nauczania homiletycznego Jana Chryzostoma*, Lublin 2008, ss. 634.

Jan Chryzostom to jeden z najciekawszych autorów greckich okresu patrystycznego. W swoim przepowiadaniu był nie tylko głosicielem Ewangelii, ale bardzo gorliwym duszpastwem, który prawdę Ewangelii łączył z aktualnym życiem swoich słuchaczy. Aplikując w homiliach i kazaniach zasady chrześcijańskie do życia wiernych czynił ze swoich wystąpień także bardzo aktualny komentarz do codziennego życia. Dzięki temu mogą one stanowić interesujące źródło do poznawania realiów epoki, duszpasterskiej działalności Kościoła, aktualnych wówczas zagadnień społecznych i reakcji Kościoła na nie.

Ks. P. Szczur przedmiotem swoich studiów uczynił dorobek homiletyczny Jana Chryzostoma z okresu jego największej aktywności na tym polu (okres antiocheński). Jest to nie tylko bardzo bogaty dorobek ale też bardzo dla tego autora reprezentatywny, bo przysłużył się owemu słynnemu kaznodziei do nadania mu tytułu „Złotousty”. Jest to zatem dorobek znaczący i dla twórczości Chryzostoma bardzo miarodajny.

Wprawdzie na temat twórczości i działalności Jana Chryzostoma prowadzono już wiele badań i powstało mnóstwo monografii oraz artykułów, ale tak przedmiotowo ujętych badań, jakie proponuje się w omawianej monografii, dotychczas nie było. Najczęściej przedmiotem opracowań były poszczególne homilie, albo też homilie do poszczególnych ksiąg Pisma Świętego. Tym samym można wskazać następny element oryginalności podjętych studiów i powstałej w ich wyniku rozprawy.

Rozprawa jest obszerna, a zebrany materiał został uporządkowany w siedmiu rozdziałach. Każdy z nich, o różnym stopniu oryginalności, tworzy pewną odrębną całość i mógłby nawet stanowić osobną dysertację. *Wstęp*, *Zakończenie*, *Bibliografia*, *Wykaz skrótów*, *Indeks dzieł autorów starożytnych* oraz obcojęzyczne streszczenie – uzupełniają całość omawianej pracy.

Rozdział pierwszy jest rodzajem syntetycznej charakterystyki Antiochii (wraz z jej historią), w wpisana w to tło działalnością Chryzostoma (część pod mało komunikatywnym tytułem: *Liturgia jako środowisko nauczania Chryzostoma*). Autor rozprawy wykorzystał istniejące już opracowania, wplatając w to nieco informacji zaczerpniętych z tekstów omawianego autora.

Pozostałe sześć rozdziałów to bardzo drobiazgowa analiza antiocheńskiego przepowiadania Jana Chryzostoma, pod kątem tego, co Autor rozprawy uznał za „problematykę społeczną” (*Bo-gactwo; Ubóstwo; Matężństwo i rodzina; Praca; Rozrywka; Obecność innowierców*). Autor z dużą starannością, czy wręcz nawet z nadzwyczajną drobiazgowością, i w sposób bardzo umiejętny analizuje homilie oraz kazania Chryzostoma, szukając w nich informacji o interesujących go zjawiskach życia społecznego w Antiochii. Materiał w ten sposób zebrany jest imponujący. Wprawdzie część z tych zagadnień została już przedstawiona w innych opracowaniach, ale w sposób mniej szczegółowy.

W swoich analizach Autor ogranicza się prawie wyłącznie do „nauczania homiletycznego” Jana Chryzostoma. W ograniczonych tylko przypadkach odwołuje się do literatury współczesnej, o ile istnieje na omawiany temat, lub do innych tekstów omawianego autora.

Niedosyt może budzić duża wstrzeźliwość w krytycznym podchodzeniu do stanowiska Chryzostoma i do jego ocen zjawisk społecznych. Autor nie uważa też za potrzebne próbować wyjaśnić kwestie, które przytoczone z tekstów Chryzostoma, nie są jednoznaczne (np. bardzo radykalna wypowiedź o ograbianiu grobów przez chrześcijan, albo bardzo enigmatyczne stwierdzenie o „zakopywaniu bogactw”). Dla uwierzytelnienia swoich wniosków ks. dr P. Szczur przytacza w przypisach obszerne fragmenty z Chryzostoma. Dla czytelnika jest to o tyle łatwiejsze, że teksty są przytoczone w języku polskim. Wyjaśnienia wymagałyby także niektóre bardzo szczegółowe dane (np. na czym polegało „duszpasterstwo wiejskie”, albo kim byli „rozdający Komunię św.”?).

Generalnie można wyrazić uznanie Autorowi rozprawy za zebrany materiał. Mniej udane jest natomiast jego wykorzystanie i prezentacja. Mało przejrzysta jest przede wszystkim sama koncepcja pracy. Tytuł zdaje się sugerować próbę identyfikacji zagadnień społecznych występujących w Antiochii w czasie działalności Jana Chryzostoma. Ograniczenie badań tylko do tekstów tego kaznodziei powoduje, że poznamy co najwyżej te zagadnienia społeczne, które widział Kościół antiocheński. Gdyby więc mniemać, że chodzi o problematykę społeczną w nauczaniu Kościoła, to tytuł winien być nieco inaczej sformułowany. Samo określenie „problematyka społeczna” też jest z punktu widzenia zawartości dzieła nie jest precyzyjne. Trudno np. zgadnąć, bo sam Autor nie do końca wyjaśnia, dlaczego innowiercy są problemem społecznym (może duszpasterskim, bo tak zdaje się na to patrzeć sam Chryzostom i takie argumenty przytacza?).

Rozprawa jest pracą o charakterze historycznym. Autor rejestruje zjawiska składające się na „problematykę społeczną”, ale w niektórych przypadkach interesują go też rozwiązania duszpasterskie proponowane przez Chryzostoma. Uwzględnwszy ten aspekt pracy można mówić, że nabiera ona charakteru teologicznego (z zakresu teologii pastoralnej, katolickiej nauki społecznej).

Detaliczna analiza „twórczości homiletycznej” Jana Chryzostoma ukazuje bogaty program duszpasterski tego kaznodziei, który choć był tylko prezbiterem (w Antiochii) czuł się odpowiedzialny za chrystianizację swego miasta. Omawiana rozprawa tę wizję przybliży współczesnym czytelnikom i wskazuje jej uwarunkowania. Dzięki temu staje się rzetelnym studium na temat epoki, bo przedmiotem badań stała się cała twórczość Chryzostoma, a nie tylko jakaś jej wybrana część (jak to bywało wcześniej).

Ks. Antoni Żurek